

Búcsú Kósa Feri Barátomtól

Feri!

Újra meg újra elém tűnik a kép: állunk egymás mellett, fázósan a Duna partján. A sűrű ködben nem látjuk sem a folyót, sem a túlsópartot szegélyező hegyeket – egymást is csak alig. Várjuk türelmetlenül, hogy meginduljon a szél és elkezdhessük végre első főiskolás munkánk forgatását. Te, a pár perces film megálmodója és elsőéves rendezője, úgy állsz ott mozdulatlanul, olyan megátalkodott elszánással, mintha egy szál magad akarnád szétoszlatni azt az áthatolhatatlan ködöt, amely akkor, hatvan évvel ezelőtt nemcsak a filmünk helyszínére, de az egész ország fekete-fehér tájképére rátelepedett vastagon. És nemcsak a tájra, de a lelkekre is.

Pár év múlva aztán, a hatvanas évek Magyarországon – keserves, de lelkes vajúdással – világra jött egy korszakos film, amely *Tízezer nap* sugarával oszlatta a rettentő ködöt. A Te diplomafilmed... – amely a cenzori gáncsvetések ellenére *az értől végül győztesen jutott el az óceánig*, s lett immár végérvényesen a magyar és egyetemes filmművészet örökbecsű közkinccse. Születésének szinte minden részletét megismerhettem hosszú éjszakákba nyúló beszélgetések során, meg gyakori levélváltások révén. Átéltettem, amint a roppant feladattal birkóztál. Köszönöm, hogy megosztottad velem ábrándjaidat és kételyeidet, hogy szenvedélyes eszmecseréket folytathattunk jelenről, jövőről, szerelemről, hazáról, művészetről. Mindenről.

Szerettem, mikor meséltél. Úgy hallgattam, mint valami folytatásos népmesét – színes elbeszéléseidet a szabolcsi tanyavilágról, a vályogból épült, fehérre meszelt, nádfedelees házról a Bujtoson, ahonnan Apád – szembeszegülve a jeges széllel – karjában cipelte vajúdó Anyádat a városba... hogy Te megszülessél. Valahogy így született a filmed is, költői látomásokból és halk szavú hazaszeretetből. Sokan sokféleképp értelmezték. Nekem mindenek előtt Terólad szól, meg azokról az ifjú időről, mikor barátságunk született.

Elém tűnik egy újabb kép. Egymás mellett állunk újra, körülöttünk sok munkatársunk, vagy harmincan, a Dózsa-film stábja. Előttünk a villám sújtotta fennsík, mögöttünk az Egyeső sziklaorma magasodik. Még egy utolsó fénykép emlékül, aztán leereszkedünk erről a fenséges hegyről, s holnap már elhagyjuk Erdélyt. Te, az *Ítélet* harminckét évesen is kölyökképző rendezője, magas nyakú garbóban, lazán és mosolygósan állsz a csapat közepén, tekinteteden végtelen szelídség. Pedig a prágai tavasz eltiprásának idején micsoda harcokat vívtatok ti hárman együtt – Kósa–Csoóri–Sára „gyalogoskatonák”, ahogy a filmben a magatok alkotói és baráti szövetségét elkereszteltétek. Milyen elkeseredett ütközeteket immár nemcsak az itthoni, de a külföldi cenzorok ellen, a három ország koprodukciójában készülő filmek védelmében, amely megint csak a leverett forradalomról szól, s az emberi helytállásról gondolkodik.

A születendő film helyszíneit keresve bebarangoltuk együtt a valaha volt Magyarország minden zegét-zugát, Árva várától a Gyimesekig. Milyen, semmi máshoz sem hasonlítható, katartikus élmény volt a Házsongárdi temető, találkozásunk a csángóföldön megőrződött képes anyanyelvünkkel, a határainkon kívül rekedtek szívszorító történeteivel! És a zenével, a gyönyörűséges népdalokkal, amelyeket első hallásra megjegyeztél, és azóta is, amikor csak úgy adódott, átszellemülten, teljes odaadással énekeltél. Mintha most is hallanám: „Nem úgy van most, mint volt régen. Nem az a Nap süt az égen...”

Tisztelt gyászoló egybejöttek! Kósa Ferenc szerettei, barátai, tisztelői, pályatársak!

Amikor a Magyar Művészeti Akadémia és a Magyar Filmművész Szövetség nevében is búcsúzom/búcsúzunk drága barátunktól, emlékezzünk a közösségi emberre, aki közérdekű és filmszakmai ügyekben mindig kész volt a jobbító szándékú, cselekvő összefogásra. Aki aktív szerepet vállalt a Balázs Béla és az Objektív Stúdiók műhelymunkájában, a Filmművész Szövetség vezetőségében, majd a Történelmi Filmalapítvány munkájában, amelynek elnöke volt. Akadémiai székfoglalójának központi gondolata is a művész felelőssége volt.

„Nem filmrendezőnek születtem, hanem embernek. Embernek lenni többet jelent, mint művésznek lenni.” Ezek az Ő szavai. Így aztán minden egyes filmjét **Küldetés**nek tartotta, mint aki úgy érzi, **Nincs idő**, s olyan komolyan vette, mintha az **Utolsó szó jogán** szólalt volna meg.

Akitől most – szomorúan – búcsúznunk kell, Isten áldotta tehetség volt, sokoldalúan az – ahogy az igazi tehetségek mind. Költői lélek, fogékony minden szépre. A szép szóra, dalra, a *meggondolt gondolat*ra. Kivételes érzékenysége volt a képhez. Mikor a világ négy táján készített remek fotográfiáit a nagyszoba hosszú asztalára kiterítve barátai elé tárta, egyszersmind kitárta a lelkét is előttünk, mesélt a képekhez fűződő élményeiről, s a rögtönzött tárlatvezetés végeztével, amelynek során feltöltekeztünk a szemet gyönyörködtető látvánnyal, saját készítésű vacsorához invitált, utána éjszakába nyúló baráti beszélgetésekre, jó borok mellett. Türelmesen hallgatta a **Másik ember** véleményét, akkor is, ha az ellenkezett az övével, de közben jegyezgetett – a papírszalvétára – és készült a nagyobb lélegzetű megszólalásra. Ezek a fehér asztal melletti eszmefuttatások rendre országos, sőt egyetemes súlyú kérdésekről szóltak. Diktatúráról, demokráciáról, a lelkekben dúló polgárháborúk **Guernica**-járól.

Filmjeiben – mint szívben a dobogás – ott lüktetett a tizennyolc évesen, ballagása éjszakáján, a padláson, egy kecskelábú deszkaasztalon leírt ars poeticájának erkölcsi parancsolata, amely így kezdődik: „Őrizd az embert. Magadban, hogy jogod legyen a szóhoz, hogy súlya lehessen szavaidnak, hogy méltó maradj a munkádhoz, mert a mű, amit alkotsz, mindig kifejez téged.” Ehhez tartotta magát mindvégig.

Feri!

Beesteledett, mire odaértem. Bálint fiad bekísért a nagyszobába. Látni akartam a helyet, ahol egy héttel azelőtt körülültük a hosszú asztalt. Most üres volt, csak a fekete keretű olvasószemüveg árválkodott a fehér terítőn. A kis asztalon, témánként csoportosítva, a hajnalonként született, kézírásos jegyzeteid, az „irkáid”, ahogy mondtad. A félbemaradt könyv magukra hagyott lapjai.

A másik szobában Sinike szótlanul nézte az unokátokat. A kicsi lány mindkét tenyerét az erkélyajtó üvegéhez szorította, s kifelé nézett. Odakint, a város felett fátyolos volt a decemberi ég, de jól látszódtak a csillagok. Úgy éreztem, mintha közelítene ... a

Hószakadás...

Egyre azok a verssorok jártak a fejemben, melyeket oly gyakran idéztél szeretett költődtől:

„... valami furcsa módon
nyitott szemmel érzem,
hogymint folytatódok
a külső világban -
nem a fűben, a fában,---
hanem az egészben.”

Isten Veled, drága Barátom!

Emlékedet szeretettel megőrizzük!

Nyugodj békében!

2019. január 11., Farkasréti temető

Lugossy László